

La censura franquista en la traducció de *Dissabte a la nit i diumenge al matí* (1967), d'Alan Sillitoe

LARA ESTANY FREIRE
Universitat Autònoma de Barcelona (GETCC)
Lara.Estany@uab.cat

Resum: En el marc de represa de la traducció catalana a l'inici de la dècada de 1960, Edicions 62 va sol·licitar el permís per a publicar la novel·la *Dissabte a la nit i diumenge al matí*, d'Alan Sillitoe, traduïda per Antoni Pigrau. Malgrat l'aparent aperturisme polític, l'obra va ser suspesa dues vegades per causes de moral sexual abans que els censors no comencessin a considerar-ne l'aprovació amb unes certes restriccions. Aquest treball pretén analitzar el desenvolupament d'uns complexos tràmits administratius que es van allargar més de tres anys, com també posar de manifest les pràctiques coercitives i, sovint, arbitràries, de la maquinària censora franquista. Per fer-ho, examinarem, d'una banda, els expedients de censura i, de l'altra, contraposarem els fragments subratllats a les galeres de la traducció catalana amb els de la versió publicada l'any 1967.

Paraules clau: censura franquista; traducció catalana; sexualitat; moral; Edicions 62; Alan Sillitoe; Antoni Pigrau.

Abstract: In the context of the resumption of Catalan translation at the beginning of the 1960s, Edicions 62 requested the permission to publish the translated novel *Dissabte a la nit i diumenge al matí*, by Alan Sillitoe. In spite of the apparent political openness, the work was twice prohibited due to sexual morality before the censors began to consider its approval with certain restrictions. The purpose of this paper is to analyze the development of some complex administrative procedures that lasted more than three years, as well as highlighting the coercive and often arbitrary practices of the Francoist censorship machinery. To this end, we will first examine the censorship files and, secondly, we will contrast, by way of an example, the sentences underlined in the translation of Antoni Pigrau and the final version published in 1967.

Key words: Francoist Censorship; Catalan Translation; sexuality; morality; Edicions 62; Alan Sillitoe; Antoni Pigrau

1 Introducció

L'any 1939, en acabar la guerra civil, va iniciar-se un llarg període de repressió política que va interrompre la continuïtat de la tradició cultural catalana per mitjà, sobretot, de la implantació de la censura. Des de les acaballes del conflicte, la llengua va ser relegada de la vida pública i la traducció, específicament, va convertir-se en una activitat prohibida, considerada fins i tot subversiva. Les directrius pel que fa a la política editorial es van mantenir fermes i, en pocs anys, el llibre català va convertir-se en un objecte pràcticament obsolet. Tanmateix, les reformes socials i institucionals produïdes a l'inici de la dècada de 1960 van sacsejar les bases de la censura, van afavorir la represa de la traducció catalana (Cornellà-Detrell 2010, 45) i, de retruc, van fomentar la recuperació gradual de la llengua

en el camp de la cultura. En aquells moments d'intersecció es va fer evident el fracàs dels ideals falangistes de la primera postguerra, atès que l'estructura de mesures restrictives que el règim havia aplicat al llarg de més de vint anys tenia cada vegada més detractors. El desequilibri econòmic, juntament amb la pressió internacional i la mala reputació de la censura feien necessari un canvi d'estratègia.

El 1962 Manuel Fraga Iribarne va esdevenir cap del Ministerio de Información y Turismo i es va convertir en un dels principals representants del sector «reformista» del règim. El «gir aperturista» de Fraga va precedir una època excepcional en la història de la traducció catalana, durant la qual es van començar a traduir títols que fins aleshores havien estat prohibits. Aquesta «traducció intensiva» va significar un impuls incontestable que va revitalitzar els professionals relacionats amb el món del llibre i que va convergir en una atmosfera d'optimisme i de dinamisme, el resultat de la qual no va trigar a fer-se visible. Si bé se n'havien ampliat una mica els marges, al llarg de la dècada la censura va continuar funcionant sota els mateixos criteris. El filtratge de tipus ideològic, doctrinal, religiós i moral —en definitiva, el filtratge polític— al qual havien de ser sotmesos tots els textos encara era regulat per un qüestionari que havia estat establert el 1946, i que facilitava la feina delsensors a l'hora de determinar si els textos complien el dogma bàsic o bé si, per contra, en vulneraven algun punt: «1) ¿Ataca al dogma?, 2) ¿a la moral?, 3) ¿a la Iglesia o a sus ministros?, 4) ¿al régimen y a sus instituciones?, 5) ¿a las personas que colaboran o han colaborado con el régimen? [...]» (Abellán 1980, 19).

El 18 de març de 1966 Fraga Iribarne va impulsar la Llei de premsa i impremta, coneguda també com la Llei Fraga, que substituïa la del 29 d'abril de 1938 i, teòricament, alleugerava la censura prèvia de qualsevol tipus de publicació editorial i periodística. Aquesta proposta va permetre una certa ampliació de la llibertat d'informació en llibres, diaris i revistes, tot i que continuaven existint restriccions importants: a partir d'aquell any ja no se censurava, sinó que «s'aconsellava» el sotmetiment dels textos a l'anomenada «consulta voluntària». L'aparent liberalisme de la nova llei va provocar que els editors vigilessin amb més rigor encara els escrits que presentaven i que apliquessin prèviament l'autocensura als mecanoscrits i a les galeres per tal d'evitar possibles sancions. Es mantenien les normes i els criteris de censura prèvia, els preceptes havien de ser igualment respectats, «i no cal dir que si l'editor no feia gens cas d'aquestes disposicions, corria el risc que li segrestessin el llibre, un cop distribuït, i li fessin un procés» (Arbonès 1995, 88). De fet, aquest era el principal temor dels editors, per tal com la retirada d'un tiratge complet que ja es trobava en circulació podia suposar una pèrdua econòmica de vegades devastadora.

El 1962 Max Cahner i Ramon Bastardes van fundar Edicions 62 amb el propòsit de «publicar els autors catalans del moment [i] recuperar els clàssics, sense oblidar —ni de bon tros— els autors contemporanis estrangers. Una empresa no vista, a Catalunya» (Miralles 2012, 6). Ben aviat es va convertir en la primera gran editorial que publicava obres en català de pràcticament tots els gèneres i d'escriptors de tots els temps, camps i procedències. Va començar a promoure, per mitjà de col·leccions específiques, la difusió dels clàssics universals de la literatura i del pensament i dels clàssics catalans. De la primera

època (1962–1969), a banda de les sèries dedicades a la literatura catalana, a la investigació i a l'alta divulgació, en destaca la creació de quatre col·leccions que van comptar amb un nombre elevadíssim d'obres estrangeres traduïdes: Blanquerna, que va publicar, entre el 1963 i el 1971, llibres d'espiritualitat i de literatura religiosa sota la direcció de Josep M. Ballarín i, posteriorment, de Josep M. Piñol; La Cua de Palla, basada en novella negra, que va funcionar entre el 1963 i el 1969 sota la direcció de Manuel de Pedrolo i va divulgar les obres dels escriptors més importants del gènere; El Balanci, dirigida per Josep Maria Castellet, que va iniciar la trajectòria el 1965 amb una reputada selecció de novel·listes contemporanis, tant catalans com estrangers, i, a l'últim, El Trapezi, que va promoure la novella destinada a un públic juvenil.

Dins el context de desglaç de la censura (Cornellà-Detrell 2013, 47) que es va establir a l'inici de la dècada de 1960, la tria de les obres i la manera de presentar-les no va ser casual. En paraules de Castellet, «cada encàrrec per publicar tenia una càrrega política i ideològica» (Miralles 2012, 8). El propòsit de l'editorial era «contribuir a l'establiment d'una cultura nacional més normalitzada, principalment amb l'edició d'estudis o assaigs d'autors catalans [...] i dels autors estrangers més interessants d'incorporar al fons bibliogràfic català» (Castellet 1979, XXXIII). L'entrada en escena de Castellet, a qui Cahner i Bastardes van oferir la direcció literària de l'empresa l'any 1964, va ser decisiva en la consecució del projecte que havien iniciat dos anys abans. Sota el seu guiatge, Edicions 62 va prendre un rumb encara més ambiciós i va veure doblada la producció. Segons Bohigas, «a ell devem que la primera etapa de la col·lecció “El Balanci” d'Edicions 62 sigui avui el fons més important de traduccions de la millor novel·lística moderna i el recull de totes les possibilitats ofertes aleshores pel recomençament de la literatura catalana» (Bohigas 1992, 259).

L'any 1967 l'editorial va incorporar *Dissabte a la nit i diumenge al matí* a la cèlebre col·lecció El Balanci. La generació dels «Angry Young Men» (o «joves irats») estava formada per un grup de joves escriptors britànics, de classe mitjana obrera, que rebutjava qualsevol manifestació o convenció social relacionada amb l'etiqueta o el protocol. Com a membre d'aquest corrent literari, preeminent a la dècada de 1950, Sillitoe va escriure nombroses novel·les que tractaven qüestions tan etèries com el desengany i la decadència. *Saturday Night and Sunday Morning* conté tots aquests elements, en tractar-se d'una obra que narra les vicissituds d'un jove treballador de fàbrica que ha d'afrontar l'inevitable final de la despreocupada etapa juvenil i es veu obligat a combatre el desencís de la Gran Bretanya de postguerra i la manca d'oportunitats per a la classe obrera, mentre descobreix i posa en relleu la seva sexualitat en diverses escenes eròtiques força pujades de to.

Tot seguit analitzarem l'interminable procés que va haver de seguir la novella fins a la publicació, que ilustra de manera immillorable el funcionament del sistema censor a l'últim període del franquisme.

2 Expedients de 1964 i 1966

El 12 de maig de 1964 Edicions 62 va enviar una instància a l'administració per sol·licitar el permís de publicació de l'obra d'Alan Sillitoe, que anava acompanyada, tal com era habitual, d'un exemplar de la novel·la en versió original. La Sección de Inspección de Libros va enregistrar la instància (expedient 2904-64) i la va transferir al Negociado de Circulación y Ficheros a fi de revisar-ne els eventuals antecedents. Tal com reflecteix una nota escrita a mà al peu del primer informe (19 de maig), l'obra ja havia estat desaprovaada anteriorment per a la versió castellana: «Esta obra fue suspendida en 14-9-60. En expediente de revisión (Padre Turienzo) fué confirmada la denegación 10-7-61»,¹ i va ser suspesa novament per a la traducció catalana per infringir el codi de moral sexual:

Novela “dura”, en la que junto con un ambiente [...] social sobr[e]cargado, se mezclan una serie de escenas eróticas, pornográficas o de obsesión sexual, en las que determinadas figuras repudiadas como inmorales por el catolicismo son admitidas, en especial el adulterio y el aborto. [...] DEBE SUSPENDERSE.²

El 2 de juny Max Cahner va emetre a la Junta de Censura un recurs de revisió, en el qual demanava que

se sirva admitir recurso de revisión en méritos de que es un título del novelista inglés de la joven generación, más unánimamente alabado por la crítica universal, y cuya obra ha sido publicada y difundida íntegramente en todos los idiomas del ámbito occidental.³

La sol·licitud de Cahner va desencadenar l'elaboració de dos informes —redactats per diferents lectors— que, tal com predu la nota escrita a mà sobre el mateix document que havia enviat l'editor («Denegado. 14-VII-64»), van concloure novament en la desaprovaació de l'obra. El fet que la primera ressenya, elaborada pel censor Javier Dietta, en justificqués l'autorització: «hemos leído muchísimas más cosas infinitamente más crudas [...]»⁴ i, en canvi, la segona en ratificqués la denegació, és simptomàtic d'una falta de criteris objectius. Sovint era necessària una llarga sèrie de negociacions dins l'organització per tal d'assolir un veredict unànime, circumstància que endarreriria considerablement els tràmits de censura. Tot fa pensar que, en aquest cas, Dietta va buscar subterfugis per tal de justificar l'autorització de l'obra, mentre que Manuel Picos, amb només uns quants dies de diferència, va persistir en l'opinió que la novel·la era massa obscena i immoral. Hem extret un fragment del segon informe:

¹ Archivo General de la Administración, Sección de Cultura, expediente 2904, caixa 21/15226.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

Toda la intriga de la novela se resume en los lances a que da lugar la sensualidad desenfrenada de un joven cínico (jamás arrepentido, ni cuando abandona) y unas mujeres viciosas con un fondo de maridos semiresignados o ruines hasta en la venganza. [...] a juicio del lector suscrito, rehusar la autorización para la traducción y publicación de una obra que, además de inmoral, repugnaría al sentido del honor de los españoles.⁵

Els diversos agents implicats en les publicacions sovint havien d'incórrer en un exercici de retòrica que, al cap i a la fi, tenia com a objectiu obtenir el vistiplau dels jerarques. Així, arran de la darrera negativa, el 27 de juliol Cahner va tornar a enviar un recurs i va argumentar que

[...] se trata del novelista inglés de la joven generación considerado hoy como el seguidor y renovador de una tradición que, de Fielding a Dickens, ha dado obras maestras de una literatura crítica y satírica, emparentada sin duda alguna con la tradición de la picaresca española: de ahí, sin duda, algunas escenas y expresiones que habrán llamado la atención del lector, pero que, consideradas en su conjunto, son inseparables de un contexto moralizador como el de toda la literatura crítica y satírica. La obra de Alan Sillitoe ha sido traducida a todas las lenguas occidentales[,] se ha hecho una importante película sobre [sic] ella y ocupa hoy a la crítica mundial como uno de los fenómenos más interesantes de la literatura mundial posterior a 1945. De ahí, que su no publicación significaría una laguna dentro de la cultura contemporánea del público lector español.⁷

L'informe posterior va establir que podia autoritzar-se la publicació de la novella si se suprimien els nombrosos fragments que el lector havia subratllat. Cap a mitjan setembre, tanmateix, el cap de censura va dictaminar una prohibició categòrica, per tal com «vistos los informes [...], así como los dictámenes formulados por los asesores que han sido consultados, este Ministerio ha resuelto confirmar la denegación dictada, en su día, por la Dirección General de Información».⁸

Dos anys més tard, el 30 d'agost de 1966, Ramon Bastardes va enviar una altra sol·licitud d'autorització a la Junta de Censura. Un primer informe (12 de setembre), sota la vigència de la Llei Fraga, desaconsellava la publicació de la novella de la manera següent:

La novela tiene un trasfondo social, habiendo querido su autor reflejar la vida de ese estrato privilegiado de la clase obrera que es el formado por los obreros especialistas,

⁵ *Ibidem*.

⁶ L'editor emfasitza la importància d'incloure una novella internacionalment reconeguda al fons editorial català i, de retruc, l'espanyol.

⁷ Archivo General de la Administración, Sección de Cultura, expediente 2904, caixa 21/15226.

⁸ *Ibidem*.

con su relativamente alto nivel de vida, y cuya existencia transcurre entre el trabajo monótono de la fábrica y el bar.

El retrato psicológico del protagonista, como símbolo de esta nueva clase, es acertadísimo. Desgraciadamente, gran parte del argumento gira en torno a las relaciones amorosas que dicho joven mantiene con dos mujeres casadas, esposas de compañeros, de las cuales el autor [...] no omite detalle por crudo que sea. Esto, y el extenso capítulo dedicado a los esfuerzos de una de sus amantes por abortar, hacen que esta novela, por lo demás de alto nivel literario, sea NO PUBLICABLE.⁹

El 19 de setembre, un segon informe l'autoritzava —de manera anàloga a l'expedient de 1964— si es retallaven una sèrie de passatges assenyalats amb llapis vermell al llarg de set pàgines i, també, amb la condició que la traducció complís els requisits especificats: «Hay descripciones francamente inmorales [...] que es preciso eliminar, con cuyas eliminaciones la obra puede ser autorizada, aunque convendría examinarse la traducción proyectada».¹⁰ La major part de les deu supressions es limiten a termes de caràcter eròtic i responen a l'exigència —disfressada de suggeriment— del Cap de la Sección de Lectorado pel que fa a les consignes que havia de seguir el traductor en dur a terme la seva tasca. Malgrat el vistiplau amb restriccions del darrer lector, la superioritat va tornar a decretar la denegació a la publicació de *Dissabte a la nit i diumenge al matí*.

3 Expedients de 1967 i 1969

A principis d'octubre de 1967, Bastardes va provar novament d'obtenir el permís per a l'obra d'Alan Sillitoe. Tot i que només havia passat un any des de l'última temptativa de l'editorial, l'actitud de la Sección de Lectorado envers la novel·la va evolucionar incomprensiblement cap a un discurs força més favorable. El canvi de rumb en el parer dels lectors és ben visible, tal com mostren els fragments dels dos informes:

Informe 1 (24 d'octubre)

La novela había sido denegada en 1966. Sin embargo, está muy bien escrita y refleja la vida cotidiana del proletariado inglés en una ciudad pequeña. [...] Contado así el argumento, parece que hay motivos para denegar la novela; pero, en mi opinión, por su calidad literaria y por el hecho de que el autor nunca hace erotismo deliberado, sino que procura soslayarlo o paliarlo, conviene reconsiderar la prohibición. En todo caso, habría que advertir al editor para que el traductor al catalán suavice algunas expresiones blasfemas o fuertes, que son muy pocas y fácilmente salvables.¹¹

⁹ Archivo General de la Administración, Sección de Cultura, expediente 5580, caixa 21/17537.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Archivo General de la Administración, Sección de Cultura, expediente 8051, caixa 21/18469.

Informe 2 (8 de novembre)

En varias ocasiones el autor se mueve en terreno resbaladizo. Ha evitado, con todo, las descripciones demasiado atrevidas. El conjunto del relato no sobrepasa la línea que es normal en muchas de las novelas del género, por cuanto a moral sexual se refiere.¹²

És difícil precisar el motiu pel qual l'administració va substituir les primeres resolucions per unes altres de més magnànimes, de manera tan dràstica i en tan poc temps, atès que hi van poder influir múltiples factors. Sense disposar de tota la informació que ens permetria construir una cronologia exacta dels fets, com pot ser una possible comunicació entre editors iensors, ens atrevirem a conjeturar que, deixant de banda la voluntat del règim d'oferir a l'exterior una imatge de progrés i d'obertura, la insistència dels directors literaris hi va tenir alguna cosa a veure. Fos com fos, a partir d'aleshores Edicions 62 va poder tirar endavant el projecte de traducció que havia estat postergat.

Un expedient de l'any 1969, probablement de dipòsit, relaciona les pàgines que un lector va assenyalar sobre la galerada de la traducció catalana l'any 1967.¹³ Tot seguit exposem el contingut de l'últim informe, que clausura el periple administratiu de la versió catalana de la novella de Sillitoe fins a la publicació:

Leí la novela hace tiempo, y la denegué por el argumento y por la abundancia de escenas escabrosas. No hubo posibilidad de limpiarla con tachaduras, ya que la forma está bastante cuidada. [...]

Se pidió traducción de la novela. He localizado las tachaduras que señaló otro lector. Son frases que no palían las inconveniencias del fondo. [...] Personalmente me reafirmo en mi dictamen negativo.¹⁴

Aquest veredicta posa de manifest el nivell d'arbitrarietat dels processos d'avaluació dels textos. Les resolucions dels expedients no només depenien del rigor o la integritat delsensors, sinó que també estaven supeditades a la falta d'un marc concret de criteris objectius, la qual cosa provocava que, en molts casos, com ja hem dit, els tràmits es prolonguessin més enllà dels límits raonables.

¹² *Ibidem*.

¹³ L'expedient de 1967 no inclou cap informe sobre la traducció catalana, ni tampoc cap informació de les pàgines subratllades sobre la galerada. Possiblement, els documents que s'havien redactat des del moment en què l'editorial va enviar la traducció a censura es van perdre i es van recuperar en elaborar l'informe de l'expedient de dipòsit de 1969, tal com fan palesa la nota escrita a mà a l'epígraf «ANTECEDENTES: [expedient] 8051/67 texto traducido 15-11-67» i l'inici de l'informe.

¹⁴ Archivo General de la Administración, Sección de Cultura, expediente 5599, caixa 66/03128.

4 La novel·la després de la censura

A banda de la censura, amb el temps es va generalitzar entre escriptors, traductors i editors un altre mecanisme de control, una pràctica professional autocoercitiva que s'executava a fi d'evitar les sancions que sovint comportaven les sol·licituds d'autorització de textos contraris a la doctrina franquista i al pensament únic: l'autocensura. Era habitual que els traductors utilitzessin aquest mètode en dur a terme les traduccions, per mitjà, sobretot, de l'assuaviment de les paraules. Com veurem, els circumloquis i els eufemismes van ser recursos molt utilitzats, no només de manera preventiva, sinó també posteriorment, a l'hora de fer les esmenes indicades pels censors.

La intervenció dels censors en la traducció de *Dissabte a la nit i diumenge al matí* no va ser nombrosa, però sí força incisiva en els passatges que vulneraven la moral sexual de l'època. Evidentment, les decisions de respectar o d'ignorar les advertències dels lectors les prenien, en última instància, els editors i directors literaris. Els dos primers fragments subratllats a les galerades, tot i no ser massa explícits, van ser directament eliminats en l'edició publicada el 1967:

Galerada (cinta 2, pàgina 4) — *Arthur es tombà cap a Brenda, ajaguda al seu costat, i s'incorporà per mirar-se-la. Respirava dolçament, els seus cabells estesos sobre el coixí, **els seus pits fora de la combinació** amb un braç prim i suau al damunt, com si volgués protegir-se d'algun dels seus somnis que l'hagués espantada.*

Galerada (cinta 2, pàgina 5) — *Agafà Brenda per les espatlles i li besà els llavis, després el coll, **després els pits**, prement la seva cama contra la d'ella.*¹⁵

El tercer segment, en canvi, va mantenir-se en la versió publicada:

Galerada (cinta 4, pàgina 6) — *És una vida dura si vols seguir endavant, si vols arreplegar unes quantes lliures, per a portar a Brenda a beure **i després al llit**, o pels corriols i boscos de Strelley, després de la ciutat nova, on Margaret, ma germana, té una casa i tres marrecs del seu inútil de marit; per a dur Brenda a una esgavellada cabana de pastor que ja coneixia quan encara no pujava tres pams, ajeure-la damunt la palla...*¹⁶

En el quart, va elidir-se només una part, tal com es mostra a continuació:

Galerada (cinta 4, pàgina 7) — *El temps vola; ja ho crec que sí, i ja em convé que no s'aturi perquè, mentrestant, he fet dues-centes peces més i ja estic a punt de tornar-me'n a casa*

¹⁵ *Ibidem*. En tots els casos les frases han estat citades íntegres (les supressions estan marcades amb negreta) o bé s'han copiat alguns paràgrafs sencers per tal de contextualitzar-les i facilitar-ne la comprensió.

¹⁶ *Ibidem*.

*i llegir el “Daily Mirror” o fullejar el “Weekend Mail”, per veure si hi ha algun d’aquells bombonets tan ben parits. Costa d’esperar el moment de tornar a veure Brenda. I ara, a aquesta eina d’aixamfrantar, li cal una esmolada; aquesta tarda, la donaré a Jack. **Em fa llàstima, aquest xicot; i, ara que aviat començarà el torn de nit, encara me’n farà més, perquè Brenda i jo ens rebolcarem per tots els llits i racons que trobem, faldilles enlaire, cames al vent, als boscos de Strelley, per fred que faci, fins que ens morim de felicitat.***

Edició publicada el 1967 (pàgina 38) — *“El temps vola; ja ho crec que sí, i ja em convé que no s’aturi perquè, mentrestant, he fet dues-centes peces més i ja estic a punt de tornar-me’n a casa i llegir el “Daily Mirror” o fullejar el “Weekend Mail”, per veure si hi ha algun d’aquells bombonets tan ben parits. Costa d’esperar el moment de tornar a veure Brenda. I ara, a aquesta eina d’aixamfrantar, li cal una esmolada; aquesta tarda, la donaré a Jack. **Em fa llàstima, aquest xicot; i, ara que aviat començarà el torn de nit, encara me’n farà més, perquè Brenda i jo ens rebolcarem [...] als boscos de Strelley, per fred que faci, fins que ens morim de felicitat.***¹⁷

El cinquè passatge també va ser suprimit («Si saps fer feliç una dona al llit —es tracta d’una part important de la batalla— segur que vas bé: la tindràs sempre morint-se pels teus ossos»),¹⁸ però el sisè va ser matisat per mitjà d’un eufemisme:

Galerada (cinta 5, pàgina 10) — *Molt bé, Arthur —contestà, amb una veu tan dèbil que hauria pogut dir el mateix tot tenint motius per a respondre: “Molt malament.” Una brusa blanca es deixà veure sota el seu xal, **quan ell avançà la mà i la posà vora dels seus pits calents.***

Edició publicada el 1967 (pàgina 49) — *Molt bé, Arthur —contestà, amb una veu tan dèbil que hauria pogut dir el mateix tot tenint motius per a respondre: “Molt malament.” Una brusa blanca es deixà veure sota el seu xal, **quan ell va avançar la mà i la va posar suaument sobre ella.***¹⁹

El següent fragment també va conservar-se en la versió definitiva, tot i el llapis vermell del censor («I és culpa teva —proseguí amb acrimònia. Mai no prens cap precaució, quan ho fem. Tant te fa. Ja m’ho pensava, jo, que això ens passaria algun dia»²⁰). El vuitè passatge, de gairebé tres línies d’extensió, va ser totalment destruït:

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

Galerada (cinta 8, pàgina 2) — *Vols que me'n senti culpable —pensà—, però jo no me'n sento gens ni mica. Són coses que passen, com una catàstrofe a la mina. **Hauria hagut d'anar amb més de compte, ja ho sé, però, llavors, de què et serveix anar amb una casada si no pots prescindir de les gomes? Treuren [sic] tota la gràcia de la cosa.***²¹

En aquest paràgraf és desconcertant el fet que el censor subratllés la part —probablement— menys explícita. Els editors van decidir preservar-la:

Galerada (cinta 11, pàgina 3) — *Se la mirava mentre bevia. Els seus llavis molsuts tenien una expressió maliciosa i incitant; els seus pits voluminosos i desproporcionats a la resta del cos distendien al màxim el seu jersei morat. “Toqueu-me —semblava que diguessin— i ja veureu quin clatellot rebeu”. **Feien venir mals pensaments, aquell parell de turons.***²²

El desè i últim passatge ratllat amb bolígraf vermell va ser eliminat:

Galerada (cinta 11, pàgina 3) — *La seguí, deturant-se cada dos graons per petonejar-la, morint-se de desig per aquell cosset salvatge, recordant aquella altra escala que, feia poc, havia pujat en circumstàncies ben diferents. La nit s'havia iniciat d'aquella manera i, ara, finalitzaria d'aquesta altra. **Winnie es despullà, no deixant-se més que la roba interior, i es ficà al llit, on l'esperà.** “Mai no havia començat una vetllada tan malament i l'havia acabada tan bé”, pensà Arthur mentre es treia els mitjons.*²³

5 Conclusions

A l'inici de la dècada de 1960 i, sobretot, arran de l'entrada de Manuel Fraga Iribarne al capdavant del Ministerio de Información y Turismo, nombroses editorials van començar a enviar a censura textos cada cop més explícits, més incisius i, per tant, més combatius amb tot allò que fins aleshores el règim havia volgut mantenir dins els límits establerts. L'entrada d'Edicions 62 en el teixit cultural de l'època no va tenir una bona acollida, com hom pot suposar, entre les altes esferes feixistes, i encara menys entre els encarregats del ministeri. Una editorial que va expressar obertament, des de l'inici, la intenció de publicar obres de diversos gèneres i disciplines només en català —un fet sense precedents en aquell règim— i que, a més, oferia una resistència tan perceptible davant les resolucions denegatòries delsensors, representava un autèntic repte per a l'administració. Un dels principals temors

²¹ *Ibidem.*

²² *Ibidem.*

²³ *Ibidem.*

de les autoritats, a més, radicava en el fet que els textos publicats poguessin contenir missatges implícits contraris al dogma prevalent, capaços de pervertir moralment els lectors «indefensos». L'estudi d'aquest cas posa en relleu que els editors i els directors literaris van tenir un paper fonamental en la consecució de la publicació de *Dissabte a la nit i diumenge al matí*, atès que, sense la perseverança de Ramon Bastardes i Max Cahner, tal com mostren els dos recursos de revisió que van presentar a censura, el projecte de traducció de l'obra de Sillitoe s'hauria quedat, molt probablement, en un calaix.

Considerem que és important posar en valor la tasca del traductor, que, per bé que actuava sota les directrius de la censura (recordem les indicacions en el primer informe de l'any 1967, el del 24 d'octubre: «habría que advertir al editor para que el traductor al catalán suavice algunas expresiones blasfemas o fuertes, que son muy pocas y fácilmente salvables»), va elaborar una versió de la novel·la que, en definitiva, va facilitar-ne l'autorització. El motiu pel qual els editors van decidir suprimir o mitigar alguns dels fragments marcats amb llapis vermell a la galerada (set, d'un total de deu) i, en canvi, conservar els altres (només tres), queda fora del nostre abast.

D'altra banda, és inqüestionable que l'equip de la Sección de Lectorado encara no disposava de cap orientació específica, més enllà de la que marcaven les pautes generals, atès que, en primer lloc, els mecanismes de protecció del règim tenien un abast tan ampli i, alhora, un funcionament tan simple que continuaven evitant de concretar els criteris bàsics (les instruccions que els lectors havien rebut, sobretot respecte als llibres catalans, tenien un caràcter massa general) i, en segon lloc, que als dipositaris i executors de les ordres del govern no els interessava concedir importància al «problema» de les publicacions en llengua catalana, per tal com confiaven que els efectes de la política franquista ja haurien escapat l'origen del conflicte. La lectura dels informes de censura de *Dissabte a la nit i diumenge al matí* posa de manifest aquest funcionament cada vegada més arbitrari i capritxós dels diversos nivells de jerarquia de l'aparat censor. És evident que, tot i les directrius generals, els veredictes sovint depenien de les opinions personals o dels interessos dels funcionaris, de manera que els criteris, al final, eren absolutament subjectius.

Ens trobem en un moment en què el règim procurava millorar la mala imatge que projectava la censura a l'estranger i, en conjunt, totes les pràctiques repressores. Un temps enrere hauria estat impensable publicar —com posen de manifest els informes dels primers anys— un llibre d'aquestes característiques, tant lèxiques com textuals, destinat a un públic general i a un preu reduït. Tanmateix, aquest esdeveniment només representa un primer pas per a assolir la normalització d'un país, d'una llengua i d'una cultura desolades pels mètodes absolutistes de la immediata postguerra.

Referències bibliogràfiques

- Abellán, Manuel L. 1980. *Censura y creación literaria en España (1939–1976)*. Barcelona: Península.
- . 1982. «Censura y autocensura en la producción literaria española». *Nuevo Hispanismo* 1: 169–180.

- Abellán, Manuel L. 1989. «Apunts sobre la censura literària a Catalunya». *Revista de Catalunya* 27: 123–132.
- Arbonès, Jordi. 1995. «La censura sobre les traduccions a l'època franquista». *Revista de Catalunya* 97: 87–96.
- Bacardí, Montserrat. 2012. *La traducció catalana sota el franquisme*. Lleida: Punctum.
- Bacardí, Montserrat, i Pilar Godayol, eds. 2017. *Traducció i franquisme*. Lleida: Punctum.
- Ballester, Josep. 1992. *Temps de quarantena: cultura i societat a la postguerra (1939–1959)*. València: Edicions 3 i 4.
- Benet, Josep. 2009. *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Beneyto, Juan. 1987. «La censura literaria en los primeros años del franquismo. Las normas y los hombres». *Diálogos Hispánicos de Amsterdam* 5: 169–180.
- Bohigas, Oriol. 1992. *Dietari de records: Dit i fet*, vol. 2. Barcelona: Edicions 62.
- Canal i Artigas, Jordi, i Àlex Martín Escribà. 2011. *La Cua de Palla: retrat en groc i negre*. Barcelona: Alrevés.
- Castellet, Josep M. 1979. «Petita història d'una editorial catalana. Crònica d'una aventura empresarial». Dins *Edicions 62: mil llibres en català, 1962–1979*. Barcelona: Edicions 62.
- . 2007. *Dietari de 1973*. Barcelona: Edicions 62.
- . 2012. *Memòries confidencials d'un editor; seguit de Tres escriptors amics*. Barcelona: Edicions 62.
- Cisquella, Georgina, Jose Luis Erviti i Jose A. Sorolla. 2002. *La represión cultural en el franquismo. Diez años de censura de libros durante la Ley de Prensa (1966–1976)*. Barcelona: Anagrama.
- Cornellà-Detrell, Jordi. 2010. «Traducció i censura en la represa cultural dels anys 1960». *L'Avenç* 359: 44–51.
- . 2013. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Quaderns. Revista de Traducció* 20: 47–67.
- Gallofré i Virgili, Maria Josepa. 1991. *L'edició catalana i la censura franquista (1939–1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Iribarren, Teresa. 2017. «La traducció de narrativa a Catalunya (1975–2000)». Dins *Traducció, món editorial i literatura catalana (1975–200)*, 107–130. Lleida: Punctum.
- Larraz, Fernando. 2014. *Letricidio español. Censura y novela durante el franquismo*. Gijón: Trea.
- Llanas, Manuel. 2007. *Sis segles d'edició a Catalunya*. Vic: Eumo.
- Martínez Rus, Ana. 2014. *La persecución del libro. Hogueras, infiernos y buenas lecturas (1936–1951)*. Gijón: Trea.
- Miralles, Mercè. 2012. «Mig segle de llibres». *Presència* (20–26 d'abril): 6.
- Morán, Gregorio. 2014. *El cura y los mandarines (Historia no oficial del bosque de los letrados. Cultura y política en España, 1962–1966)*. Madrid: Akal.

- Ruiz Bautista, Eduardo. 2005. *Los señores del libro: propagandistas, censores y bibliotecarios en el primer franquismo*. Gijón: Trea.
- . 2008. *Tiempo de censura. La represión editorial durante el franquismo*. Gijón: Trea.
- Sillitoe, Alan. 1967. *Dissabte a la nit i diumenge al matí*. Barcelona: Edicions 62.
- . 1958. *Saturday night and sunday morning*. Londres: Pan Books.
- Solé i Sabaté, J. M.; Villarroya, J. 1993. *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes (1936–1975)*. Barcelona: Curial.
- Vallverdú, Francesc. 1975. *L'escriptor català i el problema de la llengua*. Barcelona: Edicions 62.
- . 2013. «La traducció i la censura franquista: la meva experiència a Edicions 62». *Quaderns. Revista de Traducció* 20: 9–16.
- Vilardell, Laura, ed. 2016. *Traducció i censura en el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.